

Egzystencjalizm teistyczny i ateistyczny

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Gra edukacyjna](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Gabriel Marcel, *Dziennik metafizyczny*, Warszawa 1987, s. 14–15.
- Źródło: J. P. Sartre, *Egzystencjalizm jest humanizmem*, tłum. A. Rudzińska, Warszawa 1988, s. 444–445.

Egzystencjalizm teistyczny i ateistyczny

Źródło: Dean Hochman, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 2.0.

Filozofia europejska narodziła się z potrzeby stawiania pytań o świat i człowieka bez odwoływania się do religii i religijnej interpretacji rzeczywistości. Podobnie filozofia egzystencjalna powstała w dużej mierze z chęci udzielenia odpowiedzi na pytanie, jak żyć, bez odwoływania się do religijnych systemów etycznych. Nie znaczy to jednak, że filozofia ta nie zyskała popularności wśród filozofów zorientowanych religijnie, którzy odrzucili pierwotne założenia egzystencjalizmu Martina Heideggera, Jeana Paula Sartre'a czy Alberta Camusa i próbowali pogodzić ich myśl z tradycją chrześcijańską.

Twoje cele

- Wymienisz przedstawicieli egzystencjalizmu ateistycznego i teistycznego.
- Scharakteryzujesz najważniejsze założenia filozoficzne egzystencjalizmu ateistycznego i teistycznego.
- Wyjaśnisz różnice pomiędzy egzystencjalizmem ateistycznym a teistycznym.
- Przeanalizujesz myśl wybranych przedstawicieli egzystencjalizmu ateistycznego i teistycznego.

Przeczytaj

Egzystencjalizm ateistyczny

Twórcy **egzystencjalizmu** w sensie XX-wiecznej myśli filozoficznej – zarówno **Martin Heidegger** (1889-1976), **Albert Camus** (1913-1960), jak i **Jean Paul Sartre** (1905-1980), reprezentowali **ateizm**.

Odrzucali oni istnienie Boga – jako moralnego prawodawcy, a także opiekuna oraz sędziego ludzkich losów i postaw. Nie uznawali również wiary w sferę metafizyczną ani jakkolwiek eschatologię – nadzieję na życie po śmierci. Odrzucali też wiarę w jakąkolwiek metafizycznie rozumianą „naturę” ludzką – człowiek jako dziecko Boże, jako istota stworzona na wzór Boga, jako istota duchowo-cielesna, różna od innych bytów przyrodniczych itp. Tylko przy tych założeniach egzystencjalizm był według nich uprawomocniony do stawiania **pytań o ludzkie istnienie**, o najważniejsze ludzkie wybory, o sens wolności i odpowiedzialności. Pisał Sartre:

((J. P. Sartre

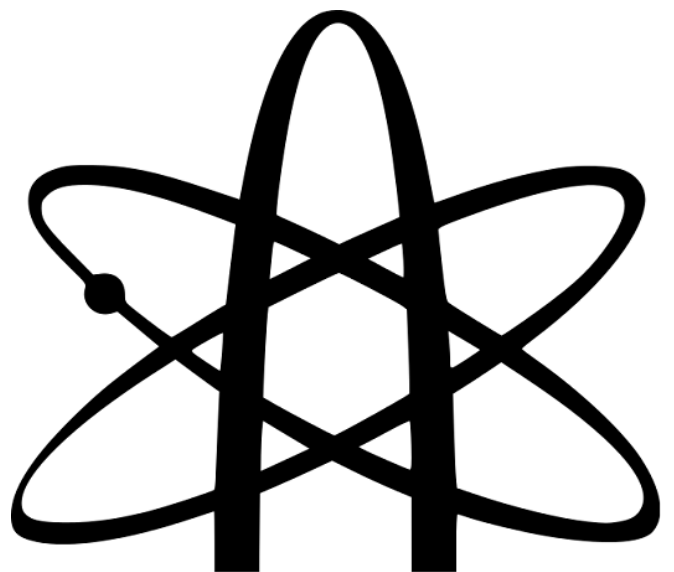
Egzystencjalizm jest humanizmem

Kiedy mówimy o osamotnieniu – wyrażenie cenione przez Heideggera – chcemy powiedzieć jedynie, że Bóg nie istnieje i że trzeba z tego wyciągnąć konsekwencje aż do końca. [...] Egzystencjalizm [...]

Martin Heidegger w 1920 r. Pierwszy z myślicieli XX-wiecznych, któremu przypisuje się sformułowanie założeń egzystencjalizmu.

Źródło: Willy Pragher, dostępny w internecie: Flickr, licencja: CC BY 2.0.

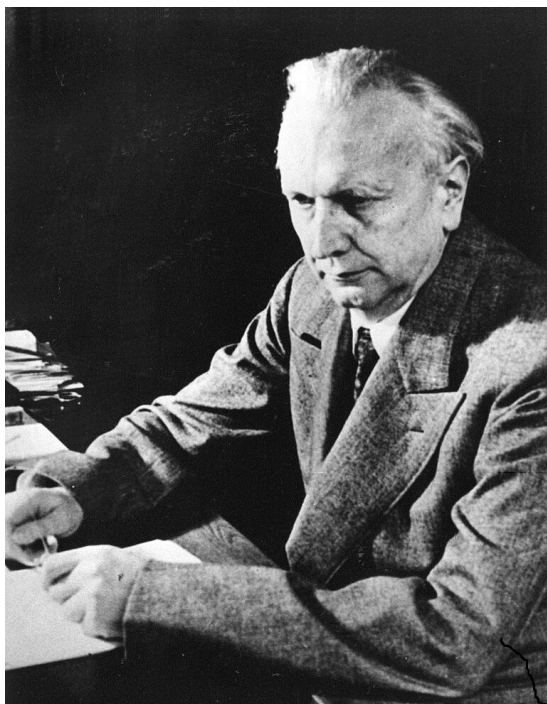
Jeden z logotypów ateizmu. Grafika nawiązuje do modelu budowy atomu i wskazuje na materialny charakter rzeczywistości.

stwierdza, że jest to bardzo kłopotliwe, że Bóg nie istnieje, gdyż wraz z nim znika cała możliwość odnalezienia wartości w świecie idei. Nie może już istnieć dobro a priori, gdyż nie ma świadomości nieskończonej i doskonałej, która by je pomyślała. Nigdzie nie jest napisane, że dobro istnieje, że trzeba być uczciwym, że nie należy kłamać, ponieważ poruszamy się wyłącznie na płaszczyźnie, gdzie istnieją tylko ludzie. Dostojewski napisał: „Gdyby Bóg nie istniał, wszystko byłoby dozwolone”. To właśnie jest punktem wyjścia dla egzystencjalizmu. W rzeczy samej, wszystko jest dozwolone, i w konsekwencji człowiek jest osamotniony, gdyż nie znajduje ani w sobie, ani poza sobą punktu oparcia. Przede wszystkim zaś nie znajduje usprawiedliwienia. Jeżeli rzeczywiście egzystencja poprzedza esencję, nigdy nie można się usprawiedliwić powoływaniem się na naturę ludzką. Inaczej mówiąc, nie istnieje determinizm, człowiek jest wolnością. Z drugiej strony jeżeli Bóg nie istnieje, nie widzimy przed sobą wartości czy nakazów, które usprawiedliwiałyby nasze postępowania. [...] Jesteśmy sami, nikt nas nie usprawiedliwi. To chciałbym wyrazić mówiąc, że człowiek jest skazany na wolność. Skazany, ponieważ nie jest stworzony przez siebie samego, a pomimo to wolny, ponieważ – raz rzucony w świat – jest odpowiedzialny za wszystko, co robi.

Źródło: J. P. Sartre, *Egzystencjalizm jest humanizmem*, tłum. A. Rudzińska, Warszawa 1988, s. 444–445.

Egzystencjalizm teistyczny

Pod wpływem Heideggera i Sartre'a zaczęli w latach 40. XX w. tworzyć także myśliciele, którzy światopoglądowo związani byli z **religią**. Wszyscy oni byli przedstawicielami **teizmu**, czyli przekonania, że poza rzeczywistością empiryczną istnieje sfera metafizyczna, która może ingerować w rzeczywistość empiryczną. Należeli do nich m.in. **Karl Jaspers** (1883-1969), **Emmanuel Levinas** (1906-1995) czy **Gabriel Marcel** (1889 – 1973). Łączy ich odrzucenie ateistycznej perspektywy twórców

Karl Jaspers

Źródło: domena publiczna.

egzystencjalizmu. Wszyscy zarazem uznają jako fundament myśli filozoficznej indywidualne ludzkie doświadczenie, wszyscy są przekonani, że człowiek powinien mieć miejsce w centrum filozoficznej refleksji i wszyscy rozstrzygają fundamentalne pytania egzystencjalne i etyczne. Założenie istnienia Boga staje się dla nich dodatkową daną w refleksji nad ludzkim losem. Włączają w tę refleksję intuicje i pragnienia religijne. Gabriel Marcel uznawał, że jedynym sposobem na zniwelowanie przypadkowości związku ludzkiej myśli z otaczającą człowieka rzeczywistością przyrodniczą jest istnienie Boga. Pisał:

Gabriel Marcel

Dziennik metafizyczny

Wydaje mi się, że widzę jasno, jak uzasadnia się idea stworzenia boskiego (wiara w Boga stwórcy). Z punktu widzenia wiedzy ukazuję się sobie samemu jako ktoś, kogo przyczynowo warunkuje w nieskończoność poprzedzający biologiczny rozwój. [...]

Warto zauważyć, że jeśli uznaję ten nieskończony

determinizm, to muszę założyć istnienie całkowitego dualizmu pomiędzy tym, czym jestem jako myśl (która chce dobra, która chce bytu), a ową całkowicie przypadkową materią, którą jestem jako coś empirycznego. [...] Mogę działać jedynie o tyle, o ile zaneguję ten dualizm, działanie jest właśnie tą negacją. Jeśli jednak zastanowię się, czego żąda negacja tego dualizmu, cóż odkrywam? Odkrywam, że muszę założyć stosunek między mną jako myślą, jako wolą a mną jako czymś empirycznym jako stosunek nieprzypadkowy. Muszę już poza wiedzą pomyśleć jedność tego dualizmu.

Gabriel Marcel

Źródło: domena publiczna.

Jedność ta może zostać pomyślana tylko poza czasem. [...] Oznacza to, że muszę siebie pomyśleć jako zechcianego na mocy bezczasowego aktu, który jest ze mną bezpośrednio związany. A od pomyślenia Boga, który mnie zechciał, muszę przejść do pomyślenia Boga, który chciał świata, na skutek immanentnego związku, który jednoczy mnie ze światem i który sprawia, że jestem.

Źródło: Gabriel Marcel, *Dziennik metafizyczny*, Warszawa 1987, s. 14–15.

Słownik

ateizm

(gr. *a* – bez, *theos* – bóg) przekonanie, że empirycznie nie istnieje żaden Bóg, żadne bóstwo oraz żadne byty metafizyczne

egzystencjalizm (filozofia egzystencjalna)

ruch filozoficzny powstały w latach 30. XX w. w Europie, który w centrum zainteresowania stawiał problematykę ludzkiego istnienia w świecie, zwłaszcza jego sensu i konsekwencji etycznych

problematyka egzystencjalna (pytania egzystencjalne)

problematyka obejmująca najważniejsze pytania dotyczące ludzkiego losu, ludzkiej kondycji w świecie, wyborów etycznych dokonywanych przez człowieka

teizm

(gr. *theos* – bóg) wiara w istnienie osobowego Boga, stwórcy świata i jego prawodawcy, który może ingerować w rzeczywistość empiryczną

Gra edukacyjna

Polecenie 1

Weź udział w quizie i sprawdź swoją wiedzę na temat problematyki egzystencjalnej. Na odpowiedź na wszystkie pytania masz 5 minut. Jeżeli zdarzyło ci się popełnić błąd, po zakończonym teście sprawdź, które odpowiedzi są nieprawidłowe, i spróbuj jeszcze raz.

Test

**Sprawdź swoją
wiedzę na temat
problematyki
egzystencjalnej,
biorąc udział
w grze.**

Poziom
trudności:

łatwy

Limit czasu:

5 min

Twój ostatni
wynik:

-

Uruchom

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Które z literackich cytatów łączą znaną ci ateistyczną refleksję Sartre'a i Camusa?

☐ *Jakże to, idąc ścieżką tak wąską...?*

☐ *Jeśli nie ma Boga, wszystko jest dozwolone.*

☐ *Dziadziną moją jest czas.*

☐ *Jeśli nie ma Boga, ja jestem bogiem.*

Ćwiczenie 2

Uzupełnij wypowiedź.

Według J. P. Sartre'a człowiek jest skazany na wolność, ponieważ nie istnieje

. To sprawia, że nie ma żadnych narzuconych z góry norm, które określają, czym jest – jak dobrze postępować. W związku z tym człowiek musi wziąć za swoje postępowanie, swój los, ale także losy innych ludzi.

Ćwiczenie 3

Z ustalenia, że nie ma Boga, egzystencjaliści ateistyczni wywodzą twierdzenie, że...

- ☐ człowiek w nic nie musi wierzyć.
- ☐ człowiek nie jest za nic odpowiedzialny.
- ☐ człowiekowi wolno wszystko.
- ☐ człowiek samodzielnie odpowiada za wszystko.

Ćwiczenie 4

Zaproponuj konsekwencje etyczne wynikające z dwu przeciwstawnych twierdzeń metafizycznych, które rozważa Camus w *Micie Syzyfa*: „Jeśli Bóg istnieje, wszystko zależy od niego i nie możemy nic przeciwko jego woli. Jeśli nie istnieje, wszystko zależy od nas”.

Założenie metafizyczne: Bóg istnieje, wszystko zależy od niego i nie możemy nic przeciwko jego woli.

Założenie metafizyczne: Bóg nie istnieje, wszystko zależy od nas.

Ćwiczenie 5

Zinterpretuj twierdzenie Sartre'a, iż egzystencjalizm „stwierdza, że jest to bardzo kłopotliwe, że Bóg nie istnieje, gdyż wraz z nim znika cała możliwość odnalezienia wartości w świecie idei”.

Ćwiczenie 6

Według Sartre'a do egzystencjalnych konsekwencji braku istnienia Boga należy...

- ☐ osamotnienie człowieka.
- ☐ uznanie, że człowiek może robić, co chce.
- ☐ brak usprawiedliwienia człowieka przez jakąkolwiek nadludzką istotę.
- ☐ brak wiary w godność i wolność człowieka.
- ☐ brak z góry określonej natury człowieka.
- ☐ brak nakazów i instrukcji, jak postępować w życiu.

Ćwiczenie 7

Zinterpretuj myśl G. Marcela, który twierdzi: „Jeśli uznaję ten nieskończony determinizm [przyrody], to muszę założyć istnienie całkowitego dualizmu pomiędzy tym, czym jestem jako myśl (która chce dobra, która chce bytu), a ową całkowicie przypadkową materią, którą jestem jako coś empirycznego”.

Ćwiczenie 8

Przyporządkuj kluczowe dla egzystencjalizmu teistycznego i ateistycznego motywy myślowe.

egzystencjalizm ateistyczny

dobro

osamotnienie

wolna wola

wieczność

wolność

odpowiedzialność

egzystencjalizm teistyczny

Dla nauczyciela

Autor: Ewa Orlewicz

Przedmiot: Filozofia

Temat: Egzystencjalizm teistyczny i ateistyczny

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

II. Elementy historii filozofii.

12. Egzystencjalizm. Uczeń:

- 1) wymienia ważniejsze cechy, odmiany i przedstawicieli (w tym prekursorów) egzystencjalizmu;
- 2) przedstawia główne idee humanistycznego egzystencjalizmu Jean-Paula Sartre'a;
- 4) charakteryzuje jeden z następujących kierunków filozofii XX wieku: filozofia życia, hermeneutyka, personalizm, filozofia dialogu;
- 5) analizuje fragmenty następujących tekstów: Wprowadzenie do filozofii Karla Jaspersa (rozdz. 2 Źródła filozofii) oraz Egzystencjalizm jest humanizmem Jean-Paula Sartre'a.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele lekcji (językiem ucznia):

- Wymienisz przedstawicieli egzystencjalizmu ateistycznego i teistycznego.
- Scharakteryzujesz najważniejsze założenia filozoficzne egzystencjalizmu ateistycznego i teistycznego.
- Wyjaśniesz różnice pomiędzy egzystencjalizmem ateistycznym a teistycznym.
- Przeanalizujesz myśl wybranych przedstawicieli egzystencjalizmu ateistycznego i teistycznego.

Cele operacyjne. Uczeń:

- zna i charakteryzuje główne dyscypliny filozoficzne, opisuje ich problematykę i posługuje się odpowiednią terminologią;
- identyfikuje różne problemy, stanowiska i nurty filozoficzne na przykładach pytań i twierdzeń filozofów;
- rozwija krytyczne myślenie i sprawności logiczne poprzez analizę wybranych pytań i argumentów filozoficznych;
- rozpoznaje związki między filozofią a innymi działami kultury europejskiej, zwłaszcza między filozofią a sztuką (w tym literaturą piękną), religią i nauką.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- gra dydaktyczna;
- praca z tekstem.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Nauczyciel dzieli klasę na cztery grupy. Każda z nich losuje po jednym pojęciu ze słownika w e-materiale. Zadaniem uczniów będzie przygotowanie plakatu/ ilustracji/ kolażu/ memu, będącym ilustracją wylosowanego terminu.

Faza wprowadzająca:

1. Przedstawienie wyświetlonego na tablicy interaktywnej lub za pomocą rzutnika tematu lekcji i celów zajęć. Wspólne ustalenie kryteriów sukcesu.

2. Nauczyciel, za pomocą dostępnego w panelu użytkownika raportu, weryfikuje przygotowanie uczniów do lekcji. Prezentacja wyników pracy w domu. Następnie nauczyciel prosi wybranego lub chętnego ucznia, aby swoimi słowami zdefiniował poszczególne pojęcia (np. *teizm*, *ateizm*).

Faza realizacyjna:

1. **Praca z tekstem.** Nauczyciel dzieli klasę na dwie grupy i przydziela każdej z nich po jednym z tekstów źródłowych zawartych w e-materiale: pierwszy zespół ma za zadanie odnalezienie elementów egzystencjalizmu ateistycznego w tekście J. P. Sartre'a, drugi – odnalezienie elementów egzystencjalizmu teistycznego w tekście G. Marcela. Po wykonaniu zadania omówienie wyników pracy na forum klasy. Dopiero po tych czynnościach uczniowie mogą przeczytać treść w sekcji „Przeczytaj”, aby zweryfikować swoje spostrzeżenia.
2. **Praca z multimediami.** Nauczyciel wyświetla materiał z sekcji „Gra edukacyjna”, a następnie czyta polecenie: *Weź udział w quizie i sprawdź swoją wiedzę na temat problematyki egzystencjalnej. Na odpowiedź na wszystkie pytania masz 5 minut. Jeżeli zdarzyło ci się popełnić błąd, po zakończonym teście sprawdź, które odpowiedzi są nieprawidłowe, i spróbuj jeszcze raz.* Uczniowie rozwiązują test indywidualnie.
3. **Ćwiczenia przedmiotowe.** Uczniowie w parach rozwiązują zadania nr 1-3, 6 i 8. Omówienie wyników na forum klasy.

Faza podsumowująca:

1. Wszyscy uczniowie podsumowują zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Wybierz i opisz po jednym przykładzie (z literatury, teatru, kina lub sztuk pięknych), które mogą być ilustracjami do pojęć: *egzystencjalizm ateistyczny* i *egzystencjalizm teistyczny*

Materiały pomocnicze:

- Silberman M., *Uczymy się uczyć*, Gdańsk 2005.
- Hadot P., *Filozofia jako ćwiczenie duchowe*, tłum. P. Domański, Warszawa 2003.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimediu:

- Nauczyciel może wykorzystać medium w sekcji „Gra edukacyjna” do podsumowania lekcji.